



Россошанська Ольга Валентинівна
кандидат економічних наук за спеціальністю
08.06.01 – Економіка, організація і управління
підприємствами.

Доцент за кафедрою менеджменту.
Перший проректор Луганської державної
академії культури і мистецтв
(м. Київ)

УДК 001.51:330.46:65.012.8

О.В. Россошанська

СИСТЕМНІ МОДЕЛІ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФЕНОМЕНУ

Розглянуто сутність феномену оцінювання в аспекті економічної безпеки підприємства. Формалізовано систему дефініцій оцінної діяльності. Запропонована графічна модель відображення відмінних ознак пізнавальної та оцінної діяльності, модель представлення цінності як властивості самого об'єкту оцінювання. Розроблені системологічні принципи економічної безпеки підприємства та уточнені аксіоми системи оцінювання економічної безпеки з позиції діяльнісного підходу. Побудовано модель взаємозв'язку принципів порівняльності, які розкривають методологічні основи оцінювання економічної безпеки. Доведено доцільність виділення оцінної діяльності в окрему дисципліну в рамках теорії економічної безпеки. Рис. 5, табл. 4, дж. 45.

Ключові слова: суб'єкти, об'єкти оцінювання, суб'єктно-об'єктні відносини, оволодіння об'єкта суб'єктом

JEL J28, C81, D04

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Перехід цивілізації до нової фази свого розвитку - епохи знань суттєво збільшив потребу в оцінюванні. Практично неможливо виділити таку сферу життєдіяльності особистості, або іншого соціально-економічного утворення, яка не потребувала би проведення оцінювання. Особливо актуально оцінювання в періоди впровадження інновацій та реалізації трансформаційних процесів тому, що вони супроводжуються переоцінкою раніше існуючих станів. Такі процеси пов'язані з високою небезпекою, яка зумовлена самою природою будь-яких інноваційних змін. В першу чергу, ця небезпека проявляється у зміні рівня економічної безпеки підприємств, які втілюють інновації. Але, не зважаючи на таку потребу, сьогодні відсутні теоретично обґрунтовані ефективні інструменти оцінювання економічної безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, і виділення невирішених раніше частин. Визнання оцінювання [1, 2

та ін.] та безпеки [3, 4, та ін.] як феноменів (явище, яке подано в чуттєвому спогляданні) частково пояснює відсутність відповідного інструментарію оцінювання. При цьому оцінювання та безпека визнані як міждисциплінарні феномени. А це ще більше ускладнює їх дослідження. Існують загальні рекомендації щодо вивчення феноменів. В найбільш загальному вигляді вони зводяться до необхідності просторово-часових порівнянь для можливості верифікації концептів і гіпотез, що виникають в процесі узагальнення попереднього досвіду досліджень, застосування якісних методів і проведення крос-секційних досліджень [5]. А кожний феномен потребує свого підходу до його дослідження. В дослідженні оцінювання економічної безпеки практично відсутні роботи, в яких до оцінювання підходили б як до феномену. В невеликій кількості робіт, які присвячені оцінюванню, акцентується увага на безпеці як феномені. «Але виміряти таке явище, такий феномен, як економічна безпека суб'єкта господарювання, майже неможливо. Тому найчастіше для оцінювання економічної безпеки суб'єкта господарювання використовують показники фінансової діяльності суб'єкта господарювання» [6]. «У дослідженнях безпеки в різних вимірах мають бути чітко визначені виклики та загрози. Тільки такий підхід може призвести до об'єктивної оцінки феномена безпеки» [7].

Частіше оцінювання і феномен безпеки розглядаються як змістовно не пов'язані між собою сутності [8]. А взагалі, при розгляді оцінювання рівня економічної безпеки, недоліків оцінювання ані економічна безпека, ані її оцінювання не розглядаються як феномени [9, 10].

Ці та інші питання в сукупності складають актуальну наукову проблему відсутності теоретико-методологічних та верифікованих знань щодо оцінювання економічної безпеки підприємств як сукупності феноменів.

Мета статті. Виділені проблеми визначили мету даного дослідження, яка полягає в пошуку методологічного підходу до вивчення оцінювання як феномену оцінки економічної безпеки також як феномену.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з рекомендацій щодо необхідності просторово-часових порівнянь явищ, які відносяться до феноменів, доцільно використати системний підхід. Це дасть змогу не тільки розглянути оцінювання як явище, а і частково розкрити його сутність завдяки одночасному розгляду оцінювання як системи (сутність), та як елемента більшої системи (явище). Крім того, представлення більшої системи (системи економічної безпеки) як елемента ще більшої системи (підприємства) дозволить розглядати й економічну безпеку як феномен. Для передачі знань про ці феномени застосуємо інструментарій графічного моделювання та опису побудованих моделей. В якості графічного шаблону використаємо чотирьох-компонентну модель представлення системи [11]. Переваги застосування такої моделі були доведені її успішним використанням при вирішенні багатьох наукових проблем (наприклад [12, 13] та ін.). Крім того, в літературі зустрічається багато моделей, які побудовані на чотирьох-компонентній основі, але усиченого вигляду, без деяких компонентів (цілі, результату, зворотного зв'язку та ін.) (наприклад, [14]). Враховуючи, що модель - це цільове, спрощене відображення дійсності (матеріальної та не матеріальної) для розкриття сутності феномену потрібно використовувати одночасно декілька метрик його бачення. Тобто, необхідно побудувати декілька моделей для різних цілей, кожна з яких буде відповідати тій чи іншій метриці.

В якості першої метрики потрібно вибрати гносеологічну метрику, яка дозволить розкрити сутність оцінювання. Для цього розглянемо феномен

оцінювання з позиції соціальної філософії, до якої звертаються завжди, коли необхідно знайти вихід з кризових ситуацій [15]. А сьогодні стан у питанні оцінювання економічної безпеки можна визначити умовно кризовим. Склалася ситуація наявності значного когнітивного дисбалансу, завдяки існуванню протилежних, різноманітних підходів до оцінної діяльності в системі економічної безпеки підприємств. Крім того, багато дослідників (не тільки в галузі економічної безпеки, а й інших галузях) не розрізняють процес оцінки (оцінювання), здійснення оцінки (оцінна діяльність) і результат оцінки (оцінка як така), або ототожнюють оцінну діяльність, оцінювання й оцінку [16].

В соціальній філософії за останнє десятиріччя активізувалися дослідження, які присвячені проблемам феномену оцінки. Серед них можна виділити найбільш системно проведені. Це дослідження В.В. Сутужко, які на певному етапі (2013 рік) були представлені у докторській дисертації [16] і продовжені в більш пізніх публікаціях [2, 17]. Фундаментальність цих досліджень та отриманих результатів дає підставу використати їх як науковий базис для подальшого розгляду феномену оцінювання з урахуванням феномену економічної безпеки. Зробимо спробу розкрити сутність оцінювання економічної безпеки суб'єкту господарювання, яка була розроблена нами раніше [18]. Абстрагуємося від сутності елементів системи, а зосередимося на зворотному зв'язку, який в моделі був позначений як «Система моніторингу». За своєю сутністю моніторинг як комплексна система спостереження, оцінки та прогнозування зміни стану системи, базується на оцінюванні. Тому без порушення логічної цілісності моделі цей зв'язок можна позначити як «Систему оцінювання економічної безпеки» (рис. 1).

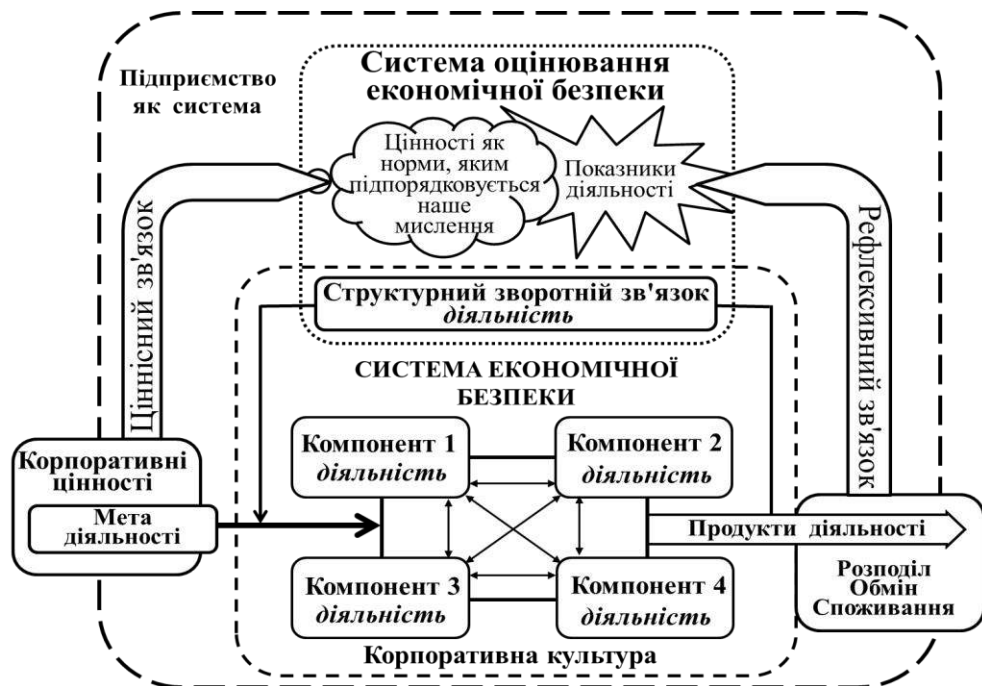


Рис. 1. Системна модель для розкриття сутності феномену «Оцінювання»

В соціальній філософії використовують два типи філософствування: ціннісне та рефлексивне [15]. В запропонованій моделі відносно елементу «Система оцінювання економічної безпеки» вони розкривають змістовну сутність зав'язків входу та виходу з цим елементом.

Зв'язок зі входом пов'язаний з метою діяльності системи (в нашому випадку системи економічної безпеки). Мета, свідомо або ні, завжди формулюється з позиції цінностей особи, яка це робить. Для підприємства такими виступають корпоративні цінності (рис. 1). При цьому, «сутність цінностей полягає в їх значимості, а не у фактичності, і з дійсністю вони пов'язані у двох сенсах. По-перше, цінність може **приєднуватись** (виділено нами) до об'єкту, від чого останній стає **благом**, а по-друге, цінність завжди пов'язана з суб'єктом, його актом, від чого останній стає оцінкою» [16]. На цій основі цей зв'язок на рис. 1 позначено як ціннісний. Саме цінності виступають для суб'єкта оцінювання основами побудови норм, які він використовує при оцінюванні. Саме вони створюють у суб'єкта специфічний світогляд. «Цінності **не дійсні**. Але вони вище дійсності, тому що **дійсність**, яка затверджується в наших оцінках (судженнях), яка реалізується у вчинках (волевиявленнях), яка створюється в мистецтві, **всеціло підпорядкована цінностям** та залежна від них» [16]. Тому в соціології та філософії вживається такий термін як «оцінно-ціннісна» (теорія, методологія, структура, та ін.).

Зв'язок з виходом має іншу сутність і базується на рефлексії над діяльністю системи економічної безпеки. А система економічної безпеки з позиції власних цілей та завдань рефлексує над діяльністю, яка відбувається на підприємстві, як системою, продуктами цієї діяльності та результатами їх споживання. Тому такий зв'язок в моделі позначений як «рефлексивний» (рис. 1). Одне з основних завдань такого роду рефлексії - відшукування та/чи вироблення й експліцитне обґрунтування критеріїв оцінювання, визначених нормами, які відображають корпоративні цінності.

Це не суперечить нашому розумінню безпеки, яке базується на діяльнісному підході. Безпека розглядається як оцінка стану системи з позиції цілісного архетипу небезпека/невпевненість/безпека, як осмислене суб'єктивне сприйняття недостатності/невпевненості у достатності/недостатності/достатності методів та засобів власної **безперервної діяльності** в універсумі (штучних та природних об'єктів як цілого) [19]. Таке визначення добре корелюється з узагальненим визначенням безпеки як «розумної та об'єктивної впевненості власників компанії у тому, що з їх бізнесом нічого страшного (незворотного) або суттєво поганого не відбудеться» [20]. Розглядаючи бізнес як діяльність, можна стверджувати, що об'єктом оцінювання виступає **діяльність** з позиції достатності методів та засобів для того, щоб діяльність не перервалася і була безперервною. А з економічного розуміння підприємства діяльність складається з чотирьох процесів: виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Звернемося до визначення терміну «діяльність». З позиції загальної системної характеристики людської активності «діяльність означає різнобічний процес створення суб'єктом умов для свого і громадського існування і розвитку, процес перетворення соціальної реальності відповідно до особистих і громадських потреб, цілей і завдань» [21]. Порівняння наведених визначень (табл. 1) доводить, що вони змістовно корелюють між собою.

Порівняння окремих змістовних ознак визначень
«Небезпека//невпевненість//безпека» та «Діяльність»

№	Небезпека/невпевненість/ безпека	Діяльність
1	методів та засобів власної	процес створення суб'єктом умов для свого
2	в універсумі	соціальної реальності

Це дає підстави стверджувати, що оцінювання економічної безпеки підприємства є соціальним процесом, пов'язаним з оцінкою активності особистостей та результатів такої активності. Підтвердженням цьому є і визначення діяльності, яке отримано на основі категорійного аналізу. «Діяльність - це перетворююча властивість свідомості і спосіб існування людини та розвитку суспільства, що сприяє і їх перетворенню, рух матерії в його соціальній формі» [21]. І в основі цього соціального процесу лежить змістовне поєднання корпоративних цінностей та результатів рефлексії над діяльністю з виробництва, розподілу, обміну та споживання.

Використання в означенні небезпеки архетипу небезпека/невпевненість/безпека передбачає наявність відповідних шкал, які повинні використовуватись при визначенні відповідності показників діяльності ціннісним нормам, які відображають розуміння небезпеки. А побудова шкал (шкалювання) сьогодні розглядається як окремий науковий напрям в теоретичній кваліметрії [22]. З позиції економічної безпеки шкалювання - це процес побудови шкал, які складаються з множини мір, множини відображень та множини значень відображень рівня економічної безпеки.

Розглянемо основні терміни, які використовуються в системі оцінювання (табл. 2). Дефініції сформовані на основі змістовних ознак, які зазначені в [16].

Як бачимо, предметом оцінної діяльності (оцінної праці) є інформація (визначення 1), яка проходить ланцюжок перетворень в системі оцінювання (визначення 11). Цей ланцюжок є оцінюванням (визначення 2, 3, 4), яке реалізує суб'єкт оцінювання (визначення 6) по відношенню до об'єкту оцінювання (визначення 7) із застосуванням критеріїв оцінювання (визначення 8). Ланцюжок має характер оцінювання (визначення 9), який відобразиться на оцінці (визначення 5). А вся оцінна діяльність повинна будуватись на відповідній концепції, зміст якої розкрито у визначенні 10. Наведена логіка взаємозв'язку термінів дає підставу стверджувати, що вони складають ядро категорійного апарату будь-якої оцінної діяльності.

Це ядро доцільно розширити дефініціями зі сфери управління ризиками, які потрібно скоригувати відповідно до предметної сфери дослідження, тобто безпеки. На сьогодні сфера управління ризиками більш стандартизована, а терміни «безпека» та «ризик» дуже часто застосовуються разом для опису нестандартних ситуацій [23]. За основу візьмемо стандарт «ISO 31000:2009 Risk management - Principles and Guidelines» [24]. Пропонуються наступні дефініції.

Атестація небезпеки – це співставлення аналізу небезпеки у вигляді рівнів небезпеки з критеріями небезпеки з метою з'ясування міри прийнятності даного рівня небезпеки та/або визначення прийнятного діапазону відхилення його величини.

Система дефініцій оцінної діяльності

№	Термін	Дефініція
1	Оцінна діяльність	дії суб'єкта оцінки з прийому, переробки, засвоєння і передачі інформації про об'єкт оцінки
2	Оцінювання (методологічний рівень)	специфічний, особливий вид людської діяльності, що виражає деякий зріз духовного освоєння дійсності через сприйняття речей і явищ світу з позиції тих або інших цінностей, і є суб'єктивною формою відображення об'єктивної реальності як одного із способів актуалізації цінності
3	Оцінювання (методологічний рівень)	інтелектуальна здатність і психічна активність суб'єкту, в результаті якої встановлюється ставлення суб'єкта до об'єкту оцінювання з метою визначення значення оцінюваного об'єкту для суб'єкта оцінювання шляхом порівняння суб'єктивних поглядів суб'єкту і уявлень, які виконують в процесі оцінювання функцію критерію, мірила, норми і, тим самим, дозволяють дійти до певної думки (судження)
4	Оцінювання (методичний рівень)	є моделлю системи оцінок, яка включає суб'єкт оцінки, об'єкт оцінки, основу і логіку оцінки
5	Оцінка	суб'єктивне вираження значущості предметів і явищ світу, що оточує нас, для нашого життя і діяльності, які (вираження) об'єктивні за змістом, та суб'єктивні за формою
6	Суб'єкт оцінювання	це особа (цілісна сутність), яка спирається на цінності, що склалися в суспільстві, групі та індивідах
7	Об'єкт оцінювання	ціннісна предметність таких елементів суспільного буття, які служать предметом незадоволених повною мірою актуальних потреб суб'єкта, або таких елементів, які пов'язані із задоволенням цих потреб
8	Основа (критерій) оцінювання, оцінний критерій	ціннісна ознака (мотивація, мірило, норма), яка формує суб'єктивні погляди та уявлення стосовно об'єкту оцінювання у видозміненому вигляді, відповідно до ознаки, те, з точки зору чого робиться оцінювання, і тим самим, дозволяє дійти до певної думки (судження)
9	Характер оцінювання	процесуально-динамічні показники ставлення суб'єкта до об'єкту оцінювання, які дозволяють визначити суб'єкту цінності оцінюваного об'єкту. Складається з акту порівняння (власне оцінювання) і рекомендацій до відбору (вибору) того, що визнається цінністю. Визначається специфікою взаємодії різних (суб'єктивних і об'єктивних, раціональних і емоційних) чинників оцінювання
10	Концепція оцінювання	аксіоми оцінювання, закономірності, принципи (до яких обов'язково входять принципи порівняння і відношення), логіка і алгоритми оцінювання об'єктів і процесів, вибір основи
11	Система оцінки	модель, яка дозволяє відслідкувати ланцюжок перетворень, який характеризує рух оцінювання від зовнішньої фіксації об'єкту до розкриття його структурності, а далі до системи взаємозв'язаних показників, до визначення їх значень і від них до оцінок-результатів

Критерій небезпеки – набір еталонів, порівняння з якими дає можливість здійснити атестацію небезпеки.

Оцінка небезпеки – комплексний, всеохоплюючий, цілісний процес, який включає в себе ідентифікацію, аналіз та атестацію небезпеки.

Ідентифікація – процес виявлення, розпізнавання та опису небезпеки.

Аналіз – процес, який направлений на виявлення природи небезпеки та визначення рівня небезпеки.

До ядра категорійного апарату включено визначення «оцінювання» на трьох рівнях. Таке представлення необхідно, щоб наблизитись до розкриття сутності оцінювання як феномену. Для цього звернемося до монографії М.С. Кагана, однієї з фундаментальних робіт в діяльнісному підході [25]. Вона була написана в середині другої половини ХХ століття, коли проблема діяльності була однією з центральних проблем філософії, і в якій системний підхід розглядався як основа в дослідженні людської діяльності [26]. В цій монографії в якості основної функції діяльності розглядається забезпечення збереження та безперервного розвитку людської спільноти [25, с.48]. При цьому стверджується про відсутність чітких критеріїв виділення видів діяльності.

Для їх поділу запропоновано використовувати сферу суб'єктно-об'єктних відношень з наступним змістом вживання цих категорій [25, с. 51]:

а) «суб'єкт» та «об'єкт» - це опозиційно-співвідносні (на мові оригіналу «опозиционно-соотносительные») категорії, які позначають два полюси цілісної системи зв'язків людини зі світом, яка лише в абстракції може розтінатися. Не існує суб'єкта без об'єкта, та об'єкта без суб'єкта; отже, називаючи одне з цих понять, ми припускаємо його співвіднесення з іншим;

б) категоріальне розрізнення «суб'єкта» та «об'єкта» відбиває усвідомлення людиною своєї відмінності від зовнішнього світу, яка і робить можливою його свідому і цілеспрямовану діяльність...»;

в) категоріальна опозиція «суб'єкт-об'єкт» не має фіксованої прикріпленості до певних предметів, так, щоб можна було сказати: «це завжди суб'єкт», а «це завжди об'єкт». Один і той самий предмет може бути і суб'єктом, і об'єктом. ...».

Розглядаючи можливі ситуації в системі суб'єктно-об'єктних відношень було виділено чотири види діяльності: перетворюючу, пізнавальну, ціннісно-орієнтовану і комунікативну (спілкування) [25, с. 53]. Ціннісно-орієнтована діяльність змістовно називається оцінюючою діяльністю, а її своєрідність «полягає в тому, що вона встановлює відношення не між об'єктами, а **між об'єктом і суб'єктом**, тобто дає не чисто об'єктивну, а об'єктивно-суб'єктивну інформацію, інформацію **про цінності**, а **не про сутності**» [25, с. 63]. Саме тому оцінна діяльність людської свідомості розглядається як самостійна діяльність [25, с. 66].

Для більш детального розкриття цієї особливості оцінної діяльності розглянемо її у порівнянні з пізнавальною діяльністю. Для цього скористаємося моделлю (рис. 2), яка побудована на основі суджень та висновків, які наведені в [25, с. 65-74].

Пізнавальна діяльність (гносеологічний феномен) займається встановленням **значення** одного об'єкту для другого об'єкту. Визначення подібних значень є проблемою пізнання, і вони вимірюються категорією **корисності**. В цій ситуації усвідомлення значень є пізнавальною діяльністю, в якій суб'єктивний момент виключається.

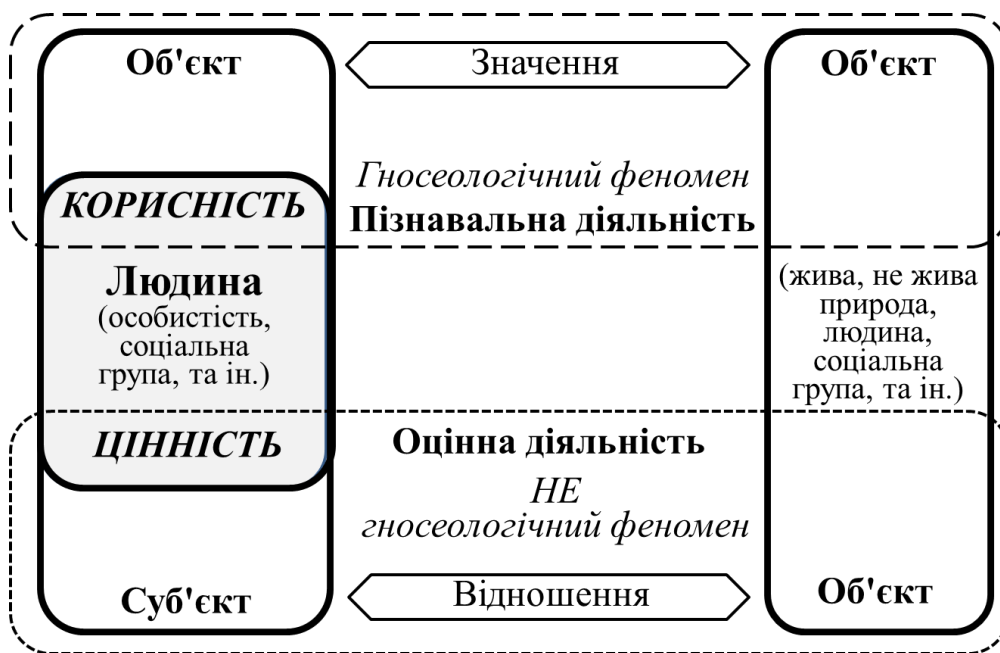


Рис. 2. Відрізні ознаки «Об'єкт-об'єктного» та «Суб'єкт-об'єктного» відношень

В оцінній діяльності навпаки. При її реалізації фіксується **відношення** суб'єкта до об'єкту, тобто встановлюється **цінність** об'єкту для суб'єкту. Тому оцінна діяльність не є гносеологічним феноменом.

Наведене означає, що відображення людською свідомістю дійсності має як форму **пізнання** (відображення об'єктивної реальності незалежно від потреб, інтересів, цілей, ідеалів, та ін. суб'єкта), так і форму **оцінювання** (реального зв'язку з потребами, інтересами, цілями, ідеалами та ін. суб'єкта). Перша форма відображення пов'язана, в першу чергу, з абстрактно-логічним мисленням, а друга – з емоційно-вольовими механізмами людської психіки. Тому в сфері ціннісної свідомості людина має справу з таким відношенням суб'єкта до об'єкту, яке не випрацьовується у процесі і на основі пізнання, тому що в цій ситуації об'єкт співвідноситься з потребами суб'єкта, а не об'єкта. А це потребує вже іншого способу сприйняття, збереження, усвідомлення, осмислення, закріплення і передачі інформації про цінність.

Цінність об'єкту, на відміну від його об'єктивного значення, яке визначається в акті пізнання, встановлюється безпосередньою реакцією суб'єкта (індивідуального або колективного), у відповідності з тим, яке відношення до себе він викликає. Якщо буття об'єкту пізнається людиною як істина, то його цінність переживається та усвідомлюється як благо (або негаразди), як добро (або зло). Враховуючи, що цінність встановлюється в процесі оцінювання, то останнє є психічним актом, в результаті якого встановлюється відношення суб'єкта до об'єкту, що оцінюється, з метою визначення його значення для життя та діяльності суб'єкта. А результатом оцінювання є загальна оцінка [2].

Виходячи з наведеного, можна стверджувати, що одна з особливостей феномену оцінної діяльності полягає в її меті - встановленні відносин не між об'єктами, а між суб'єктом та об'єктом. При цьому вона (оцінна діяльність) дає не

чисто об'єктивну інформацію, а об'єктивно-суб'єктивну о цінностях, а не о сутностях. [17].

Представлена в табл. 2 дефініція терміну «Оцінювання (методичний рівень)» дає змогу визначити компоненти системи оцінювання економічної безпеки та побудувати системну модель оцінювання (рис. 3). В цій моделі компонент «Логіка оцінки» замінено більш загальним «Аспекти оцінювання», до якого «Логіка оцінювання» входить як окремий елемент (ЛА).

Для відображення відмінних ознак оцінювальної діяльності від пізнавальної (тобто оцінювання як не гносеологічного феномену) представимо підприємство як перетин двох просторів – простору властивостей діяльності та простору показників діяльності. При цьому інформація суб'єкту про простори та підприємство повинна виразитись у **наданні** об'єкту цінності (у термінах [25, с.53]), тобто повернутися у вигляді інформації про **відношення** суб'єкта до об'єкту, давати інформацію про цінності, а не про сутності об'єкту. А надання відбувається завдяки активності суб'єкта. Дефініція терміну «активність» базується на змістовно уточненому перекладі з німецької терміну «aneignung», який з'являється при розгляді суб'єкт-об'єктних відношень ще у К. Маркса [25, с.120]. В роботі [26] він перекладається як «**оволодіння**». Тоді три основних елемента діяльності трактуються так. Суб'єкт, який має активність, направляє її на об'єкт. Об'єкт – це те, на що направлена активність суб'єкта. А активність є спосіб **оволодіння** об'єкта суб'єктом. Тобто, в оцінюванні як специфічному виді діяльності суб'єкт спочатку оволодіває об'єктом з метою надання йому цінності, а наприкінці передає оцінні судження. Тільки суб'єкт може придати цінність об'єкту.



Рис. 3. Системна модель оцінювання

Розгляд суб'єктно-об'єктних відносин неможливий без розгляду такої категорії, як «цінність» [27]. Ця категорія найбільш детально вивчається та розкривається в науці про цінності – аксіології [28]. Головним для розуміння цієї науки є твердження, що «цінність – властивість самих речей, які відповідають певним цілям, планам, намірам, та ін. А цінності, як і істина, є не властивістю, а відношенням між думкою та дійсністю» [28, с. 67] (рис. 4). Крім того важливим є той факт, що вирази оцінного характеру можуть при зовній схожості виражати або істиннісне відношення, яке зумовлено властивістю мислення правильно відображати об'єкти реального світу (гносеологічний феномен), або ціннісне відношення, яке є результатом суб'єктно-об'єктного відношення – оцінкою.

В цьому контексті безпека набуває форму цінності, яка реалізує себе в індивідуальній та суспільній свідомості [29].

Для задачі, яка поставлена у даному дослідженні, доцільним є звернення до категорії «економічна цінність» тому, що економічна безпека прямо пов'язана з економічною цінністю. Найбільш поширеною дефініцією є наступна: «Економічна цінність - це характеристика об'єкту, що означає його певну значущість в системі економічних стосунків» [30]. У розвиненій економіці порівнянність окремих об'єктів досягається шляхом привласнення економічної цінності грошової оцінки, яка дорівнює вартості об'єкту.

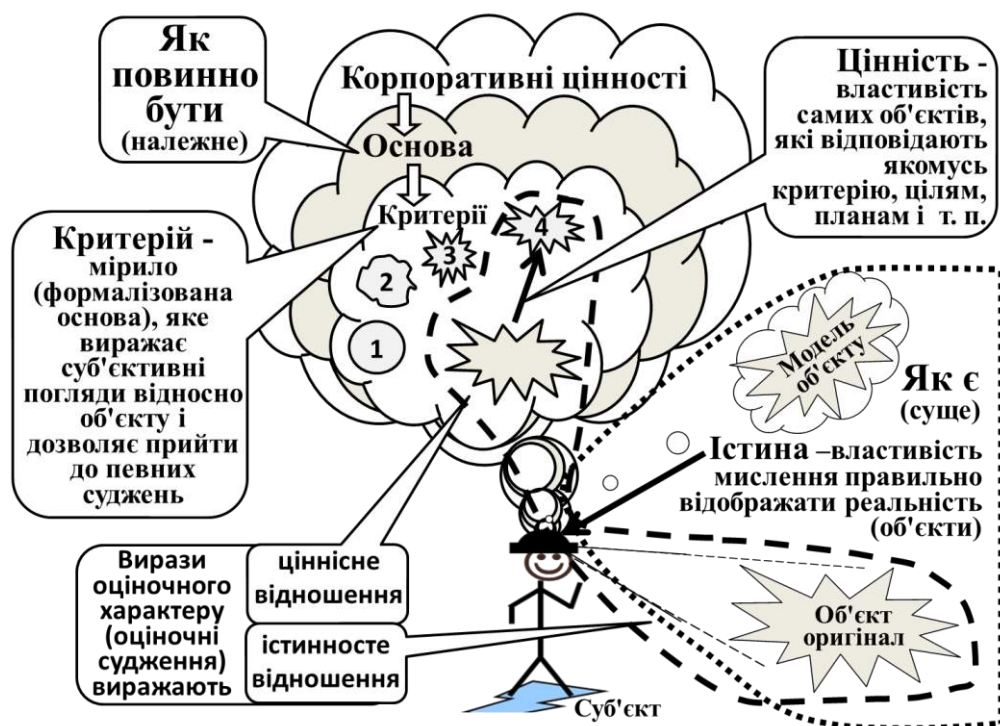


Рис. 4. Модель представлення цінності як властивостей самих об'єктів

Тому грошова оцінка відображає лише потенційну цінність, а фактичну економічну цінність визначає ціна на ринку, яка завжди є договірною між власником та покупцем. Останню визначають як фундаментальну обмінну економічну цінність [31]. Крім цієї цінності існують й інші, наприклад, обмінна

майнова цінність, обмінна соціально-економічна цінність та ін. [32]. Слід відзначити, що ці цінності використовуються оцінщиками для встановлення ціни для мінових операцій. Безперечно, їх потрібно враховувати при оцінці економічної безпеки підприємства. Але крім цього потрібно знаходити показники, які відповідають певній значущості в системі економічних стосунків певного класу підприємств та враховують особливості їх діяльності. Так для інноваційних проектно-орієнтованих підприємств можна виділити три групи таких показників, виходячи з трьох метрик аналізу економічної безпеки –зовнішньої, внутрішньої та компетентнісної метрик [33].

Розуміння критерію як мірила, яке виражає суб'єктивні погляди відносно того, яким повинен бути об'єкт, дозволяє дійти до певних суджень відносно цінності об'єкту для суб'єкту з позиції його основи. Основа розглядається як точка зору, з якої відбувається оцінювання, і в межах бачення якої об'єкт **проявляє** свою цінність, а не суб'єкт **відшуковує** потрібні йому властивості. Остання операція притаманна пошуку істини при реалізації якої проявляються властивості мислення правильно відображати об'єкт.

Кількісно виразити суб'єктивні погляди відносно того, яким повинен бути об'єкт, в чіткій постановці практично неможливо. Тому сьогодні при оцінці економічної безпеки все частіше починає застосовуватись теорія нечітких множин [34, 35]. Але її застосування стикається з проблемами побудови терм-множин та їх функцій приналежності, які були б адекватні основі, а остання в достатньо повній мірі відображала би корпоративні цінності. Один з можливих шляхів вирішення цієї проблеми для інноваційних проектно-орієнтованих підприємств запропоновано в [36]. Виходячи зі змісту наведеного визначення критерію, в цих роботах запропоновано метод побудови багатокритеріальних нечітких шкал. По суті, кожний елемент терм-множини такої шкали повинен давати уявлення про стан об'єкту, який відповідає описово-оцінним ціннісним уявленням суб'єкта, наприклад, таким як «дуже добре», «добре», «байдуже» та ін. (фігури, які позначені цифрами на рис. 4). Для шкал, наведених у зазначених роботах, це така терм-множина: «зона безпечної діяльності», «зона появи загроз діяльності», «зона прояву загроз діяльності», «зона дуже небезпечної (гранично небезпечної) діяльності» та «зона руйнування діяльності».

З запропонованої системної моделі (рис. 1) видно, що система оцінювання економічної безпеки як зворотній зв'язок системи економічної безпеки повинна підпорядковуватись принципам, за якими функціонує остання. Тому потрібно спочатку визначити ці принципи, а потім використати їх для формування аксіом та принципів оцінювання економічної безпеки. Для цього скористаємося принципами системологічної концепції [37], які переформулюємо для системи економічної безпеки (табл. 3).

Цей вибір зумовлений наступним. Трансформації, які пов'язані з науково-технічним розвитком, сприяли виникненню нового феномену конвергенції науки, технологій та соціуму [38]. Сьогодні цей феномен, в першу чергу, пов'язують з NBICS-конвергенцією (міждисциплінарністю зв'язків нано-, біо-, інфо- технологій з когнітивними та соціогуманітарними технологіями) [39]. «В таких умовах основним параметром усіх процесів і усіх нововведень буде БЕЗПЕКА у самому широкому розумінні цієї категорії» [40]. Підхід до вивчення такого феномену потребує нової системної методології. Така методологія викладена в досить новій науці - системології. Ця наука вивчає процеси і принципи розвитку складних слабо структурованих об'єктів довільної природи з урахуванням системного впливу біо-, соціо-, техно-, антроло-, інформаціо- і культуро-факторів [37, с. 6].

У запропонованих визначеннях виділимо ті змістовні ознаки, які було додано з урахуванням особливостей оцінювання економічної безпеки.

Таблиця 3

Принципи системного підходу для системи економічної безпеки, яка базується на розумінні безпеки як безперервності діяльності

№ з/п	Принципи, які базуються на системологічній концепції [37]	Системологічні принципи для системи економічної безпеки підприємства
Принцип системності		
1	Поняття системи однозначне (максимально абстрактне). Введено поняття міри або ступеня системності для розгляду будь-якого об'єкта як системи, що має певну міру.	Поняття «система економічної безпеки» (СЕБ) є максимально абстрактним і неоднозначно визначеним компонентом особистісних і/або організаційних знань про безпеку підприємства.
Принцип цілісності та багатоаспектності		
2	Враховується комплексний характер цілісності системи, що забезпечує взаємоузгодження структури й субстанції системи під час її взаємодії з середовищем. Основний аспект цілісності – функціональний.	СЕБ є цілісним утворенням, яке поводить як явище під час взаємодії із зовнішнім середовищем. Сутність багатоаспектності цілісного утворення виявляється під час реалізації діяльності як реакція на можливість розриву (порушення безперервності) реалізації цієї діяльності.
Принцип ієрархічності		
3	Враховується, у тому числі, ієрархічність структури зовнішнього для системи середовища, що забезпечує дослідження об'єктів методом «усе більш і більш світлого ящика».	СЕБ розглядається як система з властивостями локальної ієрархії елементів , що проявляється як реакція на конкретну ситуацію з елементами НЕ-факторів, що виникає у внутрішньому і/або зовнішньому середовищі у процесі діяльності підприємства
Принцип розвитку		
4	Розглядаються, зокрема, динамічні характеристики системи, що забезпечує розуміння причин її виникнення та етапів становлення. Введено поняття адаптації системи.	Розглядаються темперальні порядки СЕБ, що дозволяє зрозуміти причини її неефективної і нерезультативної діяльності, порівняно з розвитком інших систем у конкретний період часу.

В якості аксіом доцільно використати аксіоми теорії оцінювання [41], які також скоригуємо з позиції оцінювання економічної безпеки (табл.4).

Такий вибір пов'язаний з тим, що категорії «якість» та «безпека» застосовуються одночасно при системно цілісному розгляді та опису будь-яких об'єктів, процесів, діяльності та ін. [42].

В основі будь-якого оцінювання лежать принципи порівняння [22]. Вони є достатньо загальними, тому не потребують уточнень. Найбільш вдало такі принципи викладено в [43], яке стало класичним виданням з кваліметрії та витримало п'ять стереотипних видань. Враховуючи змістовну взаємопов'язаність цих принципів, представимо їх у вигляді структурної моделі (рис. 5). В назві принципів залишили термін «оцінка», який еквівалентний терміну «оцінювання» в цій статті.

Аксиоми, які визначають структуру та функціонування системи оцінювання економічної безпеки (ЕБ)

№ з/п	Назва аксіоми	Зміст аксіоми
1	Аксиома підпорядкованості системних порівнянь	система порівняння при оцінці ЕБ визначена суб'єкт - об'єктними відносинами
2	Аксиома здійснення порівняння	оцінювана ЕБ завжди відбувається в певних межах порівняння, які характеризують різні рівні небезпечної/безпечної діяльності
3	Аксиома існування підстави порівняння	будь-яка операція порівняння виконується при наявності певної основи (підґрунтя) порівняння
4	Аксиома абсолютної порівнянності	порівнянність ЕБ як порушення безперервності діяльності абсолютна, а їх непорівнянність критеріїв та показників відносна
5	Аксиома повноти відносини порівнянності	відношення порівнянності обов'язково включає відносини тотожності або/та відмінності одночасно
6	Аксиома залежності результату від властивостей об'єкта оцінки, які враховуються при оцінюванні	результат оцінки залежить від цілісного бачення переліку оцінних властивостей і структури відносин між ними одночасно

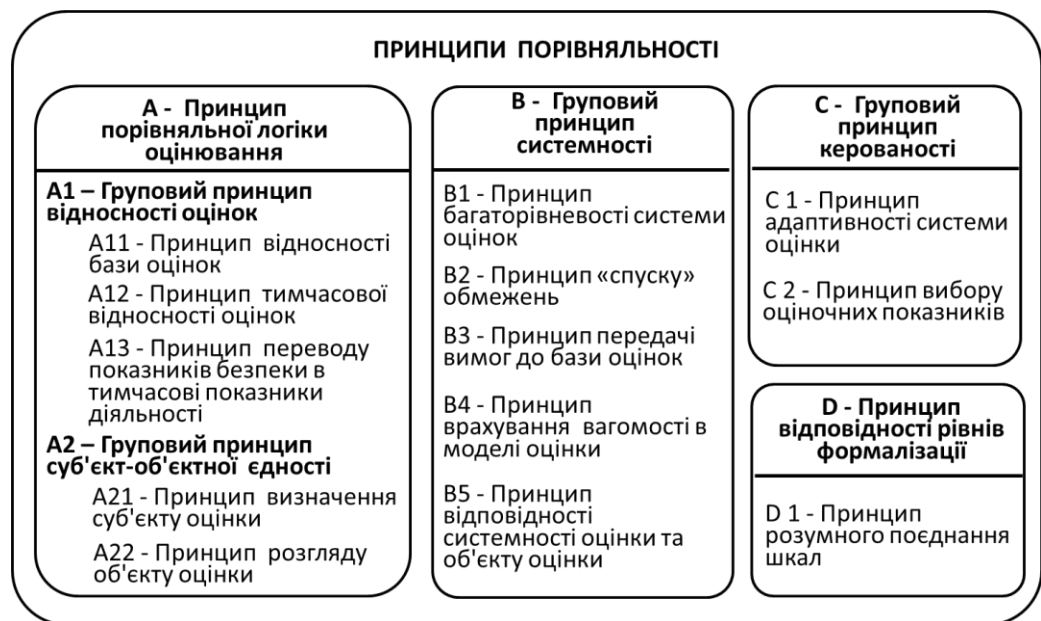


Рис. 5. Модель взаємозв'язку принципів порівняльності

Звернемо увагу на зміст деяких принципів. Так, згідно з принципом А13, показники безпеки, які визначені в певний момент часу, потребують визначення розташування фактичних показників діяльності в термінах випередження або відставання по відношенню до прийнятої бази оцінювання. Такий підхід успішно застосовується для визначення ризиків при моніторингу виконання проектів і реалізується за допомогою методу засвоєного обсягу [44]. Принцип А22 передбачає існування двох класів оцінок: системно-зовнішніх та системно-внутрішніх. При цьому, згідно принципу А21, ці оцінки в залежності від суб'єкту оцінки можуть бути аксіологічно-зовнішніми, або аксіологічно-внутрішніми. На сьогодні ці принципи методологічно не реалізовані.

Останнє питання, на якому потрібно зупинитися в рамках даного дослідження, це зміст компоненту «Аспекти оцінювання» (рис. 3). Традиційно до нього відносять діяльнісний (ДА), алгоритмічний (АА) та логічний (ЛА) аспекти [43]. Але для цілісності представлення аспектів оцінювання не вистачає четвертого аспекту – ціннісного (ЦА). Його необхідність логічно зумовлена змістом сутності феномену «Оцінювання», який розкрито в моделі (рис. 1). Діяльнісний аспект повинен розкривати особливості організації оцінювання з урахуванням особливостей об'єкту оцінювання. Алгоритмічний аспект шляхом визначення операцій виміру та оцінювання економічної безпеки повинен відображати їх в алгоритмах оцінювання. Логічний аспект призначений для розкриття сутності аксіом та принципів оцінювання і на їх основі побудові логіки оцінювання. Ціннісний аспект повинен містити інструментарій, який дозволяє перевести корпоративну культуру (як неявні знання), в основу оцінювання (явні знання), а на цій основі формалізувати критерії оцінювання. На сьогодні це найменш розроблене і найбільш складне питання в системі аспектів оцінювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Проведений пошук методологічного підходу вивчення оцінювання як феномену оцінки такого феномену, як економічна безпека показав, що оцінювання доцільно розглядати як окремий вид діяльності. Підтвердженням цьому є наявність усіх ознак, які необхідні для її реалізації: специфічного предмету оцінювання (діяльності з позиції її безперервності), об'єкту оцінювання (осіб, які володіють методами оволодіння об'єктами оцінювання з позиції їх цінностей які відповідають корпоративним цінностям), предмету праці (оцінки у вигляді інформації про рівень безпеки/небезпеки припинення діяльності) та ін. Така діяльність повинна базуватись на відповідній науковій базі, до якої належать системологічні принципи для системи економічної безпеки підприємства, аксіоми оцінювання, принципи оцінювання, аспекти оцінювання та ін. На сьогодні відсутні чіткі критерії щодо визначення області пізнання та її наповнення, достатньої для того, щоб таку область необхідно і доцільно було розглядати як окрему наукову дисципліну. В роботі [45, с.39-42] для відповіді на запитання «а є кваліметрія самостійною науковою дисципліною?» були застосовані такі умови наявності: самостійного об'єкту дослідження, емпіричної (донаукової) передісторії, теоретичної бази, специфічної проблематики, специфічного понятійного апарату, можливості верифікувати отримані наукові результати. Експрес порівняльний аналіз методологічних основ аксіології, кваліметрії та інших ...метрій свідчить про можливість ставити на розгляд питання про доцільність виділення на межі теорії економічної безпеки суб'єктів господарювання, аксіології та теорії оцінювання окремої наукової дисципліни з умовною назвою «безпекометрія» (або «секюрометрія»). Така дисципліна, за аналогією, яка наведена в [45, с.49], може

відноситься до теорії економічної безпеки так, як відноситься кваліметрія до аксіології, економетрика до економіки, біометрія до біології, соціометрія до соціології і т.п. Для остаточного отримання відповіді на це запитання потрібно провести додаткові цілеспрямовані дослідження оцінювання економічної безпеки для різних типів підприємств як цілісних утворень. Крім того, потрібно розробити новий практичний інструментарій оцінювання, який би використовувався оцінниками економічної безпеки (за аналогією з оцінниками бізнесу, нерухомості).

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова, В. Оценка как научный феномен [Электронный ресурс] / В. Глазова. – Режим доступа : <http://www.info-library.com.ua/libs/stattya/1531-otsinka-jak-naukovij-fenomen.html>.
2. Суужко, В.В. Феномен оценки в социальных системах [Текст] / В.В. Суужко // Европейский журнал социальных наук. - 2014. - №6(45). - С. 44-55.
3. Атаманов, Г.А. О необходимости новых подходов к исследованию феномена экономической безопасности [Текст] / Г.А. Атаманов, А.Ф. Рогачев // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Экономические науки. – 2009. – № 1 (71). – С. 320-325.
4. Дудко В.М. Информационная безопасность как системный феномен / В.М. Дудко / Вестник академии военных наук. - №3. – 2007. - [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.naukaxxi.ru/materials/47/>.
5. Головаха, Е.И. Сравнительные социологические исследования в познании современных социальных феноменов [Текст] / Е.И. Головаха // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Соціологія. - 2010. - № 1-2. - С. 26-30.
6. Адаменко, Т.М. Оцінювання в проблематиці економічної безпеки суб'єкта господарювання [Електронний ресурс] / Т.М. Адаменко. – Режим доступу: http://thesis.at.ua/publ/15_11_15_12_2013_r_menedzhment_rozvitok_teoriya_ta_praktika/adamenko_t_m_ocinjuvannja_v_problematiki_ekonomichnoji_bezpeki_sub_ekta_gospodarjvannja/9-1-0-242
7. Реун, І.І. Економічна безпека як об'єктивне явище ринкової економіки: [препринт] [Електронний ресурс] / І.І. Реун // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України: електронне наукове видання. – Ірпінь, 2015. – № 2. – Режим доступу <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Znpuindex/index.html>.
8. Чубукова, О.Ю. Система економічної безпеки (екосистейт): сутність, структура [Електронний ресурс] / О.Ю. Чубукова, Т.Є. Воронкова // Ефективна економіка. – 2014. – №2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3169>
9. Якубович, З.В. Недоліки методик оцінювання рівня економічної безпеки підприємства та шляхи їх усунення [Текст] / З.В. Якубович // Вісник національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку (спеціальний випуск Інституту підприємництва та перспективних технологій). - 2011. - № 704. - С. 71-76.
10. Максак, Ю.О. Дискусійні аспекти оцінки економічної безпеки підприємств [Текст] / Ю.О. Максак // Вісник Криворізького технічного університету: Економічні науки. - 2009. - вип. 24. - С. 169-173.
11. Россошанская, О.В. Особенности планирования проектов на основе системной модели [Текст] / О.В. Россошанская // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. – Луганськ: Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля. - 2000. - №1(1). – С.57-62.
12. Рач В.А. Инновационное развитие: модель тройной спирали в контексте системноцелостного видения / В.А. Рач, Е.М. Медведева, О.В. Россошанская, А.В. Евдокимова // Проблемы и перспективы инновационного развития экономики: материалы XVI межд. науч.-практ. конф., Алушта, 12-16 сентября 2011 г. – Симферополь: ИТ АРИАЛ, 2011. - С.157-163.
13. Шаров О.І. Проектний погляд на процеси імплементації нового закону України «Про вищу освіту»/ О.І. Шаров // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В.Даля. - 2015. – №2(54). – С. 125-130.

14. Иванюта Т.Н. Основные подходы к формированию системы экономической безопасности на предприятиях [Текст] / Т.Н. Иванюта // Молодой ученый. - 2013. - №4. - С. 215-223.
15. Социальная философия [Электронный ресурс] / Режим доступа : http://samopoznanie.ru/schools/socialnaya_filosofiya/.
16. Суதுжко, В. В. Феномен оценки в социальном бытии и познании [Текст] : автореф. дис... док. философ. наук. : 09.00.11 / Валерий Валериевич Суதுжко; Саратовский государственный университет имени Н.Г. Чернышевского. – Саратов, 2013. – 36 с.
17. Суதுжко, В.В. Оценочные суждения в науке и необходимость «ценностной нейтральности» в социальном исследовании [Электронный ресурс] / В.В. Суதுжко. – Режим доступа : <http://e.200-bal.ru/filosofiya/2832/index.html?page=14>.
18. Россошанская О.В. Проектно-компетентностный подход к экономической опасности [Текст] / О.В. Россошанская // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. – Луганськ: вид-во СНУ ім. В. Даля. - 2011. - № 1 (37). – С. 123-136.
19. Россошанская О.В. Непрерывность деятельности как основной критерий оценки экономической безопасности [Текст] / О.В. Россошанская // Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення: Праці IV міжнародного науково-практичного семінару, 23-26 жовтня 2012р. / відповід. ред. Є.М. Письменний, В.М. Шаповал. - Д.: Національний гірничий університет. - 2012, - С.141-143.
20. Федулов, М. Концепция безопасности бизнеса: правильная постановка вопросов [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.psj.ru/saver_people/detail.php?ID=70394.
21. Деятельность как философская категория [Электронный ресурс] - Режим доступа: www.greatphilosophy.ru/philq-353.html.
22. Суதுжко, В.В. Общественные аспекты теории оценки [Электронный ресурс] / В. В. Суதுжко // Вестник ВолГУ. Серия 7: Философия. Социология и социальные технологии . 2009. №1 . – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/obschenauchnye-aspekty-teorii-otsenki>.
23. Ризики, безпека, кризи і сталий розвиток в економіці: методології, моделі, методи та прийняття рішень. Монографія [Текст] / Під заг. ред. С.К. Рамазанова. – Луганськ: Ви-во «Ноулідж», - 2012. - 948 с.
24. Мохор, В.В. Изложение стандарта "ISO 31000:2009 Risk management - Principles and Guidelines" на русском языке (Введ. 2009-11-13) [Текст] / В.В. Мохор, А.М. Богданов // Das Management. – 2011. – Выпуск № 3. – с. 5-18.
25. Каган, М.С. Человеческая деятельность. (Опыт системного анализа) [Текст] / М.С. Каган. – М.: Политиздат, 1974, - 328 с.
26. Наумова, Т. В. М. С. Каган: системный подход как основа в исследовании человеческой деятельности [Электронный ресурс] / Т.В. Наумова // Вестник ЧелГУ. – 2008. – № 32. – с. 118-126. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/m-s-kagan-sistemnyy-podhod-kak-osnova-v-issledovanii-chelovecheskoy-deyatelnosti>.
27. Кушнарченко, Я. В. Ценности и субъект-объектная дихотомия [Электронный ресурс] / Я. В. Кушнарченко // Вестн. гос. ун-та . – 2010. – № 341. – с. 43-47. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/tsennosti-i-subekt-obektnaya-dihotomiya>.
28. Ивин, А.А. Современная аксиология: некоторые актуальные проблемы [Электронный ресурс] / А.А. Ивин // Философский журнал . – 2010. – № 1(4). – с. 66-78. – Режим доступа : http://iph.ras.ru/upfile/root/biblio/pj/pj_4/6.pdf.
29. Родачин, В.М, Безопасность как социальное явление [Электронный ресурс] / В.М. Родачин // Право и безопасность. – 2004. – № 4(13). –Режим доступа: http://dpr.ru/pravo/pravo_10_5.htm.
30. Экономическая ценность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://1fin.ru/?id=281&t=218>.
31. Ревуцкий, Л. Фундаментальная ценность, фундаментальная стоимость и справедливая стоимость предприятия: понятия, показатели, методики их расчета [Электронный ресурс] / Л. Ревуцкий // Антикризисное и внешнее управление . – 2013. – № 1. – Режим доступа: <http://1fin.ru/?id=691&ht=2651&w=%DD%EA%EE%ED%EE%EC%E8%F7%E5%F1%EA%7C%F6%E5%ED%ED%EE%F1%F2%FC>.
32. Виды экономической ценности предприятий: показатели и методы их определения [Электронный ресурс]. –Режим доступа: <http://www.kpilib.ru/article.php?page=884>.

33. Россошанська О.В. Система оцінювання стану внутрішнього середовища як фактору стратегічної економічної безпеки інноваційних проектно-орієнтованих підприємств / О.В. Россошанська // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля. - 2014 - №1(49). - С. 143-157.
34. Марущак, С. М. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин [Текст] / С. М. Марущак // Вісник Хмельницького національного університету. - 2011. - № 5. - Т. 1. - С. 16-21.
35. Копитко, М. І. Економічна безпека підприємств з виробництва транспортних засобів [Текст]: монографія / М. І. Копитко. – К.: Ліга-Прес, 2015. - 556 с.
36. Россошанская, О.В. Моделирование экономической безопасности инновационных проектно-ориентированных предприятий [Текст] / О.В. Россошанская // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля. - 2012. - № 4 (44). – С.14-27.
37. Бондаренко М.Ф. Основы системологии [Текст] / М. Ф.Бондаренко, Е. А. Соловьева, С. И. Моторин : учеб. пособ. – Харьков : ХТУРЭ, 1998. – 118 с.
38. Прокофьева, Г.С. Конвергентная междисциплинарная связь нанотехнологии с био-, инфо – и когнитивными технологиями [Электронный ресурс] / Г.С. Прокофьева, Н.З. Алиева, Ю.С. Шевченко. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/105-7266>.
39. Лукьянец В. С. Мегатренд «converging technologies» и его влияние на многовековой процесс преобразования человека / В.С. Лукьянец // SciTecLibrary.ru. – 2013. – С. 1–15. <http://www.sciteclibrary.ru/rus/catalog/pages/13007.html>.
40. Рач В.А. Интуитивное и научное в управлении проектами / В.А. Рач // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб.наук.пр. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В.Даля. - 2015. – №2(54). – С. 33-46.
41. Теория оценивания [Электронный ресурс]. –Режим доступа : <http://www.finwords.ru/wfirs-906-3.html>.
42. Россошанська О.В. Безпека та безпечність як характеристики комфортного стану цілого [Текст] / О.В. Россошанська // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля. - 2011. – Вип. 3 (157). Ч 2. – С.62-66.
43. Калейчик, М. М. Квалиметрия [Текст] Учебное пособие. – 5-е изд., стереотип. – М.: МГИУ, 2007. – 200 с.
44. Рач Д.В. Метод освоенного объема в задачах управления рисками в проектах/ Д.В. Рач // Управління проектами та розвиток виробництва: Зб. наук. праць. – Луганськ: СЛУ ім. В. Даля. - 2011. - №4(40). – С.124-134.
45. Азгальдов, Г. Г. Квалиметрия : первоначальные сведения [Текст] Справочное пособие с примером для АНО «Агенство стратегических инициатив по продвижению новых проектов». – М.: Высш. шк., 2010. – 143 с.

ДО УВАГИ АВТОРІВ!

1. Загальні відомості про збірник

Збірник наукових праць "Управління проектами та розвиток виробництва" (Project Management and development of production) заснований у 2000 році. Засновниками збірника є Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Українська асоціація управління проектами та Університет економіки та права "КРОК".

Збірник включено у перелік фахових видань з технічних (Постанова Президії ВАК України №1-05/5 від 01.07.2010 року) та економічних наук (Постанова Президії ВАК України №1-05/5 від 01.07.2010 року); зареєстровано у Міністерстві Юстиції України (свідоцтво про державну реєстрацію засобу масової інформації КВ №15582-4054-Р від 05.06.2009р.).

ISSN 2222-8810.

У збірнику без поділу на рубрики друкуються статті, які відповідають науковій спеціальності «Управління проектами та програмами», а також спеціальностям економічного напрямку, пов'язаних з управлінням розвитком та економічною безпекою соціально-економічних систем.

2. Вимоги до матеріалів, які надсилаються до редакції

Редакція приймає до друку оригінальні статті, які не друкувалися раніше і відповідають тематиці збірника.

Документальну основу друку наукової статті складають матеріали, надані до редакції за електронною адресою pmdp@krok.edu.ua в електронному варіанті в окремих файлах. Матеріали файлів мають бути оформлені відповідно до шаблонів, приведених на сайті збірника www.pmdp.org.ua в розділі «Авторам»-«Вимоги до статей», і включати наступне:

- текст статті українською, російською або англійською мовами;
- відомості про статтю українською, російською та англійською мовами;
- відомості про автора (-ів) українською, російською та англійською мовами;
- скан-копію згоди на публікацію;
- скан-копію рецензії доктора наук.

Статті рецензуються членами редакційної колегії на предмет відповідності тематиці збірника, повноти, новизни, достовірності та обґрунтованості викладеного матеріалу, практичної та наукової його значущості, дотримання авторських прав. За результатами рецензування визначається можливість опублікування статті повністю без змін, із незначними правками або після суттєвої переробки.

Редакція залишає за собою право уточнення назви статті, її скорочення та внесення невеликих змін. Відповідальність за зміст статті, а також порушення авторських прав несуть автори. Листування з авторами редакція не веде.

Пріоритетність приведеної у статтях наукової інформації визначається датою їх надходження до редакції.

Гонорари авторам не сплачуються. Збірник знаходиться на самоокупності, за рахунок коштів авторів.

Текст статті має бути граматично відредагований автором, структурований згідно з вимогами Постанови Президії ВАК України від 15.01.2003р. № 7-05/1 "Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України". Завершується текст статті пристатейним списком літератури мовою оригіналу та англійською мовою.

3. Вимоги до оформлення тексту статті

При викладенні матеріалу статті використовується безособова форма дієслова за виключенням звернення до попередніх робіт.

Фізичні величини подаються у системі СІ.

Нестандартні скорочення повинні бути наведені у дужках після першого наведення повністю сполучення, що надалі буде скорочуватися.

Статтю необхідно набирати на комп'ютері в текстовому редакторі Word, встановити такі параметри сторінки:

розмір аркуша: А4, тобто ширина – 21,0 см, висота – 29,7 см;

орієнтація аркуша: книжна;

поля: верхнє – 2,0 см, нижнє – 6,5 см, внутрішнє – 2,0 см, зовнішнє – 5,5 см, палітурка – 0 см, від краю до верхнього колонтитула – 0 см, нижнього – 5,7 см, дзеркальні поля. Такі розміри застосувати до всього документа;

міжрядковий інтервал: одинарний;
шрифт: Arial Cyr №10;
вирівнювання: по ширині;
відступ на абзац: 0,75 см (не користуватися кнопкою табуляції);

Якщо стаття містить таблиці та рисунки, то вони повинні мати назви та бути пронумеровані для конкретного посилання на них. Ширина таблиць та рисунків: не повинна перевищувати 13,5 см.

На таблицю вказує слово «таблиця з номером», яке розміщується праворуч. У наступному рядку наводиться назва таблиці. Наступний рядок залишається пустим. Далі наводиться безпосередньо таблиця. Подальший виклад текстового матеріалу продовжується через рядок після таблиці.

Рисунки надаються у чорно-білому форматі (створені в редакторах Power Point, Paint або інших, обов'язково згруповані), мають бути контрастними, чіткими без розводів та затемнень. Надпис із номером та назвою рисунку наводиться через рядок після самого графічного зображення. Подальший виклад текстового матеріалу продовжується через рядок після наведеної назви рисунку.

Математичні формули виконуються у редакторі формул Equation, нумеруються у круглих дужках з вирівнюванням по правому краю межі тексту: 1) розмір: звичайний – 14 пт; великий індекс – 11 пт; малий індекс – 9 пт; великий символ – 18 пт; малий – 14 пт; 2) стиль: текст – Times New Roman; функція – Times New Roman (з нахилом); перемінна – Times New Roman (із нахилом); рядкові грецькі – Symbol; прописні грецькі – Symbol; символ – Symbol; матриця-вектор – Times New Roman; числа – Times New Roman. Формули розміщуються через інтервал після тексту, текст після формули – також через інтервал.

4. Пристатейний список літератури

Мовою оригіналу:

З окремого рядка без відступу від тексту статті великими літерами напівжирним написанням наводиться слово «ЛІТЕРАТУРА». Перелік використаних джерел подається у порядку згадування по тексту статті мовою оригіналу джерел відповідно до чинних вимог ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 (приклади описання джерел www.pmdp.org.ua). В тексті статті посилання на джерела даються у квадратних дужках [].

В англomовній версії списку використаних джерел: з окремого рядка без відступу великими літерами напівжирним написанням наводиться слово «References». Перелік використаних джерел подається англійською мовою відповідно до чинних вимог APA 6th Edition (приклади описання джерел англійською мовою на www.pmdp.org.ua).

Кількість літературних джерел, використаних у статті має корелюватись з її обсягом.

Транслітерація прізвищ авторів виконується в залежності від мови оригіналу джерела згідно з вимогами Постанови Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55 "Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею" (для української мови) (таблиця транслітерації наведена на <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-p>) або з вимогами системи BGN/HCN (для російської мови) (онлайн-сервіс на www.translit.kh.ua).

Статті збірника розміщені на порталі в інформаційному ресурсі «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe).